

מנחות יד

משה שווערד

1. עיין מראה מקומות דף יג:

2. איזהו מקומן מסכת מנחות דף יג עמוד ב

אומר היה ר"י פיגל בירך של ימין לא נתפגל הירך של שמאל:

א] כתב המיוחס לרשב"א דדוקא בירכים כך שאע"ג שמחבורות בגוף מ"מ הרי הם מפורדים קצת, אבל בשאר אברים אם פיגל בהן נתפגל כל הזבח.

אולם בתוס' ד"ה אי אמרת (בסופו) מפורש דמירי במחשב בירכים לאחר שהובדלו זה מזה, ולפי"ז אין סברא לחלק בין ירכים לאברים אחרים.

ב] עוד כתב המיוחס לרשב"א שאם חישוב לאכול כזית מן הזבח או אפילו כזית מאחת הירכים, הואיל ולא פירש איזו ולא פירש מקום הכזית - נתפגל כולו, עי"ש.

אכן בחי' הגרי"ז (ד"ה בגמרא אמר רב הונא) נקט מסברא דאפילו בחתיכה אחת אם סיים במחשבתו שיאכל כזית מסוים אינו מתפגל אלא הכזית הזו, ולפי דבריו צ"ל דמאי דקאמרי תוס' בתחילת דבריהם דלר"י אם חישוב על חלה אחת מן הסדרים כל אותו הסדר פיגול, היינו שחישוב על חלה בסתמא דאילו חישוב על חלה מסוימת רק היא מתפגלת. וכן מדברי תוס' (ד"ה אי אמרת) יש לדקדק שלא כהמיוחס לרשב"א, דהתוס' מסתפקים שמא לר"ה אליבא דר' יוסי חשיבי הירכות כתרי גופי ממש שאפילו ערבן וחשב על כזית משניהם לא פיגל, משמע דכ"ש אם חישוב כזית מאחת מהן דנתפגלה רק ירך זו.

3. חדושי הגרי"ז מסכת מנחות דף יג עמוד ב

בגמרא אמר רב הונא אומר היה ר"י פיגל בירך של ימין לא נתפגל הירך של שמאל, ונראה דלאו דוקא שיהיה שתי חתיכות דאפילו בחתיכה אחת אם יסיים במחשבתו שיאכל זה הכזית אינו מתפגל אלא הכזית הזו, ואפילו למאי דמדמה ליה הגמרא לטומאה ושם בחתיכה אחת נטמאת כל החתיכה, שאני לענין טומאה דהוי נגיעה בכולה להכי נטמאת כולה, אבל לענין מחשבת פיגול מחובר ואינו מחובר הכל שוה וכיון שסיים כזית זה אינו מתפגל אלא זה הכזית, וזה דוקא אם סיים כזית זה אבל אם חשב סתם שיאכל כזית מן הזבח ולא סיימו איזהו פשיטא דנתפגל כל הזבח.

4. ספר נזר הקודש

דף יד רש"י ד"ה פיגל בדבר וכו' לחזות טרמו על
הפרוכת, יעוי"ש, וקשה הא בעינן פיגול
כאופן שיפגל או באכילת אדם או אכילת מוכח,
כדאיתא זבחים י"ד, ושם ל"ה, שאם חשב באכילת
פרים הנשרפים לא הוי פיגול משום דחסר בזה אכילת
מוכח יעוי"ש, — אבל אפשר לומר דמוכח לאו דוקא
אלא הכוונה אכילת גבוה, דהיינו במקום מקודש,
ומטעם זה אפשר לומר דהפרוכת וגם הנתינה בין
הבדים ביוהכ"פ הוי ג"כ כגדר אכילה כיון שהם
במקום מקודש, ופרים הנשרפים שאני כיון דשרפתן
בחוצ, וזהו כוונת רש"י הכא דמחשבה על הפרוכת
שפיר הוי פיגול מעליא. —

5. רש"י מסכת מנחות דף יד עמוד א ד"ה הקומץ והלבונה

הקומץ והלבונה - דמנחת ישראל והקטרת כו' דכל הנך אין להם מתירין שהם מתירין אחרים וקיימא לן (לקמן /מנחות/ דף יז) דאין פיגול אלא בדבר שיש לו מתירין או לאדם כגון שירי מנחה שהקומץ מתירין או למזבח כגון אימורי בהמה שדם מתירין ליקרב דגמרינן משלמים דכתיב בהו עיקר פיגול מה שלמים דבר שיש מתירין לאדם ולמזבח שזריקת דם מתיר האימורין ליקרב והבשר ליאכל אף כל דבר שיש לו מתירין או לאדם או למזבח לאפוקי הנך דאין אחר מתירין **ואי קשיא** פשיטא דקומץ לא מיחייבי עליה כרת משום פיגול דהא כי אכיל מיניה פקע ליה פיגוליה שהרי לא קרב המתיר תריץ כגון שהוצת האור ברובו דחשיב כמאן דקרב כדאמרינן לקמן /מנחות/ (דף כו:) קומץ מאימתי מתיר שיריים באכילה משהוצת האור ברובו דלא חשיב כבשר אלא כשירי הדם.

6. תוספות מסכת מנחות דף יד עמוד א ד"ה הקומץ והלבונה

הקומץ והלבונה - הקשה בקונט' פשיטא דקומץ לא מיחייב עליה כרת משום פיגול דהא אי אכיל מיניה פקע ליה פיגוליה שהרי לא קרב המתיר ותירץ כגון שהוצת האור ברובו דחשיב כמאן דקרב כדאמר לקמן (דף כו:) מאימתי מתיר שיריים באכילה משהוצת האור ברובו וקשה לפי' דאי הוצת האור ברובו פקע פיגול ממנו ואפי' פלגיה מחית אארעא ופלגא אסקי' למערכה ומשלה בו האור מסקינן ליה לכתחלה כדאמר בסוף פרק ב"ש (זבחים דף מג:).

7. תוספות על זבחים דף מב/ב

... ונראה לפרש דהיינו טעמא דקומץ וכולהו דאי הוי בני חיובא הוי דינן משקדש בכלי וקידוש כלי היינו ההרצאה ידידה כיון דאינהו גופייהו מתיר אחד כדאמר לעיל (דף לד.) גבי טומאה יש לו מתירין משיקרב מתירין אין לו מתירין משיקדש בכלי:

איזהו מקומן מסכת מנחות דף יד עמוד א

ד"ה הקומץ - הקשה בקונטרס וכו' וקשה לפירושו וכו' - תוס' דחו פירש"י ולא תירצו עיקר הקושיא, ובשטמ"ק (כ"ב) מהר"פ תירץ דקידוש הקומץ בכלי נחשב קרב המתיר כמצותו, וכן תירצו תוס' בזבחים מב: ד"ה הקומץ (בסוף דבריהם), ובתוס' כריתות יד. ד"ה פקע (בסוף דבריהם). ובחי' הגרי"ז כאן תמה על תירוצו זה. וראה עוד בתוס' זבחים הנ"ל תירוצ' ר"ת. ועי' במשל"מ (פסוה"מ"ק יח. ז.) שהאריך לבאר כל התירוצים.

8. תוספות מסכת מנחות דף יד עמוד א ד"ה והלבונה

והלבונה - בפרק ב"ש (גם זה שם.) מפרש משום דאין להם מתירין לאדם ולא למזבח וא"ת והרי קומץ מתירה ואף על פי שיכול להקטירה קודם קומץ כדמוכח לעיל (דף יג:) קודם הקמיצה מיהא אין להקטירה וי"ל דמ"מ לא הויא לבונה דומיא דשלמים דלבונה היא גופה מתיר שמירת שירים באכילה ועיקר פיגול ילפינן משלמים ואף על גב דשייך פיגול באימורים דכמה דלא מקטרי אימורים כהנים בשר לא מצו אכלי מ"מ לא חשיבי מתיר כיון דאם נטמאו או נאבדו שרי בשר באכילה ועי"ל דלבונה אין לה מתיר בעבודת מזבח ולא הויא דומיא דשלמים שעבודת מזבח מתירין כגון זריקת דם.

איזהו מקומן מסכת מנחות דף יד עמוד א

בגדר הדבר דהקומץ חשיב מתיר ללבונה:

בחי' הגרי"ז כאן הניח בתמיה דלכאורה הקמיצה אינה מתרת ללבונה. אלא שהוא דין בסדר המנחה דקודם הקמיצה לא נקבעה עדיין המנחה [כדלעיל ט.], וע"ע חי' הגרי"ז בזבחים מג. (על תוד"ה ובלבונה). וראה רעק"א במשניות זבחים (פ"ד מ"ג) שמסייע לתוס' דקומץ חשיב מתיר ללבונה מהסוגיא לקמן יז. [ועי' בדברינו שם], וראה עוד מנח"א זבחים עמ' רמ"ב.

... ולכאורה יש לפרש דשני תירוצי תוס' נחלקו האם עיקר הדין הוא דיהא הניתר מתפגל ע"י מתיר [ולכן טרח תירוצ' בתרא לפרש שלבונה אין לה מתיר בעבודת מזבח], או דאף שהיא ניתרת מ"מ כיון שהיא גופה מתיר לא הוי דומיא דשלמים ואין בה פיגול [כתירוצ' קמא דתוס']...

9. רש"י מסכת מנחות דף יד עמוד ב ד"ה פיגל בלחמי

פיגל בלחמי תודה - שהן ארבעה מינים ופיגל באחד מן המינים מי פליגי רבי יוסי ורבנן בהא אם נתפגלו האחרים או לא מי אמרינן כיון דזבח אחד מתירן כחד דמיין או דלמא כיון דלאו חד מינא הוא פליגי רבי יוסי.

10. שפת אמת על מנחות דף יד/א

בגמ' בעי ר"י פיגל בלחמי תודה וכו'. פירש"י אליבא דר"י. ודוחק שיהי' האיבעיא שלא אליבא דהלכתא. וכן הרמב"ם (פי"ז מה' פסוהמ"ק) העתיק האי דינא לדידן דפיגל באחד מן הסדרים שניהם מפוגלין הוסיף לומר דכן בלחמי תודה ומאפה תנור. משמע דרבנן היא וכ"כ שם הכ"מ דהיא בעיא דאפשיטא עיי"ש. משמע שהבין דהבעיא לחכמים. וי"ל דס"ל דהא דלחכמים פיגל ב' הסדרים משום דעשאום הכתוב גוף אחד דכ' תהיינה ולכן מיבעיא בלחמי תודה ומאפה תנור אי הוי נמי כגוף אחד:

11. יד בנימין

דף י"ד ע"ב בגמ' נשלמא התם גזר ר' יוסי
קומץ ללזונה אטו קומץ
דמנחה. פי' להכי פסל ר' יוסי צמחשצ נשעת
קמיצה להקטיר לזונה למחר גזירה אטו
יחשוב נשעת קמיצה להקטיר קומצה למחר
דאז הוי פיגול, והנה הא דנקט הלשון "קומץ
ללזונה" נראה משום דצתחילה הרי לכו"ע
לריץ שיתן לזונה כשיעור קומץ כמזוהר לעיל
י"א ע"כ, אבל קמיצה ממש ליחא ללזונה,
עוד י"ל דהלשון "קומץ ללזונה" הכוונה שחשצ
נשעת קמיצה להקטיר לזונה למחר.

12. חידושי בתרא

רנ"א יד: וא"ד הנך דמרחקן וכ"ש הני דמקרבן. יש מקשים דמאי שייך כ"ש
בזה, והלא האבעיא היא אם עבודות מצטרפות ומאי איכפת לן אי הוי מרחקן
או מקרבן. ולכאורה י"ל דאפי' אם עבודות מצטרפות, אבל סו"ס יש הפסק
ב' עבודות בין מחשבת חצי זית דשחיטה לחצי זית דזריקה, וב' עבודות אלה
מפסיקין בין המחשבות ונשאר כל חצי זית בנפרד; משא"כ בקבלה ותולכה
דאין הפסק עבודה אחרת בין מחשבות דחצי זית.

13. איזהו מקומן מסכת מנחות דף יד עמוד ב

ואיכא דאמרי הנך דמרחקן וכ"ש הני דמקרבן - לכאורה משמע דדוקא אלו דמקרבן להדדי, אבל שחיטה והולכה
או קבלה וזריקה דגם מרחקן מהדדי וגם אחד מהן אינו מתיר אין מצטרפין, אבל הרמב"ם פסק דכולן מצטרפין
ולא חילק - שפ"א, זבח תודה.

שתי הלחם מצוותן להיעשות חמץ כמבואר בתורה, ואע"פ שמצוה להביא את שתי הלחם יחד עם שבעת כבשי עצרת, מ"מ אף ללא הכבשים יש להביא את שתי הלחם, מפני שקי"ל שהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם, ואף בהעדר הכבשים אכלו הכהנים את הלחם. את הלחם לא היו מקריבים על המזבח מפני שהתורה אסרה קרבן חמץ כמו שנאמר 'כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו'.

מאמר זה עוסק באופן בו מהותו ועניינו של חג השבועות, קבלת התורה ותפקידם של בני ישראל בעולם, נרמזים בשתי הלחם, בדרך בה קרבן שתי הלחם מסמל, מרמז ומגלה את הסוד והיסוד של זמן מתן תורה והגאולה העתידה.

§ שתי הלחם – קרבן חמץ

המהר"ל שהזכרנו לעיל נוגע בשאלה בסיסית ביותר, והיא, כיצד יתכן שמצד אחד ציותה התורה להרחיק את החמץ בחג הפסח בכל צורה שהיא, דהיינו איסור אכילה, איסור הנאה וחובת ביעור, ומצד שני לאחר שבעה שבועות, בחג השבועות, התורה מחשיבה ומוקירה את החמץ ומצוה להביא קרבן חמץ - את שתי הלחם.

זאת ועוד, עיקר קרבן היום הוא שתי הלחם, ואע"פ שהתורה מצוה להקריב את הלחם עם הכבשים מ"מ העיקר הוא הלחם. יש להוכיח כן ממה שנחלקו התנאים האם הלחם מעכבים את הכבשים או להיפך ופסק הרמב"ם (תמידין ומוספין פ"ח הט"ו) כר"ע הסובר שהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם, וז"ל:

שתי הלחם מעכבים את הכבשים ושני הכבשים אינן מעכבים את הלחם.

והטעם לזה הוא שהעיקר מעכב את הטפל ולא להיפך, וא"כ יש להוכיח שהלחם הוא העיקר ואף בהעדר הכבשים עדיין מצווין אנו להביא את שתי הלחם².

² והנה יש להקשות ממה שמבואר (מנחות ט"ו א') שהכבשים מפגלין את הלחם ואין הלחם מפגל

קרבן היום, א"כ, חמוץ הוא, ואמנם אינו קרב על המזבח אלא נאכל הוא על ידי הכהנים, אך השאלה היא מדוע בשבועות, ורק בשבועות, הקרבן העיקרי הוא קרבן שאין למזבח חלק בו.

וכתב הכלי יקר (ויקרא כ"ג ט"ז) שבדווקא צייתה התורה להביא את שתי הלחם, שהם חמין, בחג מתן תורה, וז"ל:

והיו בב' הלחם החמין אשר היצה"ר נמשל בו, כי בלשון רז"ל (ברכות יז.) הוא נקרא שאור שבעיסה לפי שבמקום שהתורה מצויה שם אין היצה"ר יכול להזיק כארז"ל (קידושין ל:) אמר הקב"ה בראתי היצה"ר בראתי לו תבלין דהיינו התורה, ואלמלא היצה"ר לא היה הקב"ה מוריד התורה מן העליונים אל התחתונים כי בטענה זו נצח משה רבינו את המלאכים כשאמרו לפני הקב"ה חמדה גנוזה יש לך כו' ואתה רוצה ליתנה לבשר ודם, והשיב להם משה כלום יש יצה"ר ביניכם כו' (שבת פח:-פט.) ור"ל

את הכבשים, ומדברי רש"י משמע שהכבשים הם העיקר והלחם הטפל, וא"כ כיצד מתיישבים דברים אלו עם דברי ר"ע שהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם.

ובפסקי הרי"ד (מנחות ט"ו א') הקשה כן ובתחילה נקט שהדין המבואר במשנה שהכבשים מפגלים את הלחם ואין הלחם מפגל את הכבשים לא נאמר אליבא דר"ע ומשנה זו סוברת שהכבשים עיקר והלחם טפל כשיטת בן ננס. אמנם, בתירוץ השני כתב הרי"ד שאף לפי ר"ע יש ליישב את המשנה שלענין פיגול הכבשים הם העיקר ודינו של ר"ע שהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם מטעם אחר הוא.

ברם, התוי"ט (מנחות פ"ד מ"ג) כתב, וז"ל:

הלחם מעכב את הכבשים והכבשים אינן מעכבין כו' - ואפ"ה כי אתיין כהדדי הכבשים עיקר והלחם טפל משום דכבשים מתירין את הלחם כשבאים ביחד ולא פליג ר"ע אסתמא דמתניתין ג' פ"ב והכריחני לזה שראיתי להרמב"ם דפסק בפ"ח מהלכות תמידין כר"ע דהכא ובפי"ז מהלכות פסולי המוקדשין פסק הא דלעיל נמי.

כלומר, באמת לר"ע הלחם הוא העיקר שאם אין לחם אין להקריב את הכבשים וכשאינן כבשים עדיין מביאים את שתי הלחם, ומ"מ כשבאים ביחד אזי לכבשים יש דין של מתיר ללחם שהלחם נעשה קדוש בשחיטת הכבשים, וע"כ הכבשים מפגלים את הלחם ואין הלחם מפגל את הכבשים. ובזה מיישב התוי"ט מה שנראה כסתירה בדעת הרמב"ם, שמצד אחד פסק כר"ע שהלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבים את הלחם, ומצד אחר פסק שהכבשים מפגלים את הלחם ואין הלחם מפגל את הכבשים, אלא ודאי שיש לחלק בין לחם הבא לבדו לבין לחם הבא עם הכבשים. וכן חילק בשפת אמת (מנחות ט"ו א') ע"ש.

שתי הלחם כסמל למהותו של חג השבועות ❧ ——— • אז ישיר ❧ תנו

❧ המסר של שתי הלחם בכל שנה ושנה

שתי הלחם, שדינם דווקא להיות מן החמץ, עומדים כמסר נצחי עבורנו, שתפקידנו בבואנו להתמודד עם היצר הרע ועם העולם הגשמי איננו להילחם מלחמת חורמה ביצר על מנת להכניעו, אלא אנו מצווים לקדש את הגשמיות ולהעלות את הרע, להפוך את היצר לכלי עזר המסייע בעבודת ה', להפוך את אכילת החמץ לאכילת מזבח.

הרמ"א (או"ח תצ"ד) הביא את המנהג לאכול מאכלי חלב בחג השבועות, ובטעם המנהג כתב שהוא בכדי שיאכלו שתי חלות אחת לסעודה החלבית ואחת לסעודה הבשרית, וז"ל:

ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות; ונ"ל הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.

בכל שנה ושנה שתי החלות באות לזכר שתי הלחם שהביאו ישראל בזמן בית המקדש, ונראה לבאר שבחג השבועות, הוא חג מתן תורה, ביום בו קבלנו את האפשרות לקדש את החומר ולהעלות את הרע, אנו אוכלים שתי חלות לזכר שתי הלחם כסמל ודוגמא שאכילת אדם יכולה להיחשב כאכילת מזבח, ושולחן החג דומה למזבח ואכילת האדם מעין אכילת מזבח היא.

שתי הלחם מסמלים את היכולת והאפשרות להפוך את הגשמיות לרוחניות, את תפקידנו בעולם הזה לקדש את החומר, את העתיד בו כל העולם הזה יתקדש, ואת הגאולה השלימה בזמן שהשכינה תשרה בינינו כמו ששרתה השכינה אצל האבות והאמהות בבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו.